

Chefsjustitieombudsmannen
Elisabeth RynningDatum
2021-04-16Dnr
R 47-2021Sid
1 (2)Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över promemorian Fortsatt giltighet av covid-19-lagen och lagen om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen

(S2021/03267)

Riksdagens ombudsmän (JO) har beretts tillfälle att yttra sig över den rubricerade promemorian. Förslagen ger anledning till följande synpunkter från min sida.

Sammanfattning

I promemorian föreslås att lagen (2021:4) om särskilda begränsningar för att förhindra spridning av sjukdomen covid-19 (covid-19-lagen) och lagen (2020:526) om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen ska fortsätta att gälla till utgången av januari 2022.

Covid-19-lagen innehåller bestämmelser som medför långtgående delegation av normgivningskompetens från riksdag till regering och möjliggör ingripande begränsningar av grundlagsskyddade fri- och rättigheter. Som JO tidigare uttalat är det vid en lagreglering av det här slaget särskilt viktigt att den demokratiska processen respekteras och att enbart åtgärder som bedöms absolut nödvändiga utifrån aktuella förhållanden kommer i fråga. Min uppfattning är att det på befintligt underlag inte går att bedöma förslagets rimlighet och att det krävs ytterligare överväganden inom ramen för det fortsatta lagstiftningsarbetet.

JO:s tidigare synpunkter på coronarelaterade förslag

JO har tidigare lämnat principiella synpunkter på normgivning och rättighetsinskränkningar med anledning av den pågående coronapandemin (se t.ex. JO:s yttranden över promemoriorna Covid-19-lag, S2020/09214, JO:s dnr R 144-2020 och Förbud mot att hålla allmänna sammankomster och offentliga tillställningar med fler än åtta deltagare, Ju2020/04130, JO:s dnr R 131-2020). I dessa yttranden har JO bl.a. framhållit vikten av ett tillfredsställande beslutsunderlag, en god beredningsprocess och en effektiv demokratisk kontroll. Särskilda kontrollmekanismer kan exempelvis vara att föreskrifter endast medges en begränsad giltighetstid, att de ska underställas riksdagens prövning och att det finns möjlighet att överklaga enskilda beslut (se nämnda yttrande i dnr R 144-2020). JO har

samtidigt framhållit att det är angeläget att det finns en skyddslagstiftning som ger staten möjlighet att vidta adekvata och nödvändiga åtgärder för att skydda människors liv och hälsa med anledning av pandemin.

Närmare om beredningsunderlaget

Det är givetvis positivt att regeringen i ett tidigt skede vill säkerställa att det finns ett beredningsunderlag för förslagen. Dessvärre bidrar den valda tidpunkten i detta fall till att beredningsunderlagets kvalitet och aktualitet påverkas negativt. Av promemorian framgår inte klart när riksdagens beslut om en förlängd giltighetstid för covid-19-lagen är tänkt att fattas. Det rör sig emellertid om lagstiftning som inte behöver vara på plats förrän i slutet av september 2021 och där behovet av skyndsamhet inte torde vara lika stort som i vissa tidigare lagstiftningsärenden (jfr bl.a. förslaget till förordningen om tillfälliga nedstängningar och förbud för att förhindra spridning av sjukdomen covid-19, S2021/01499, JO:s dnr R 28-2021).

Det är mycket svårt att i dag förutse om situationen i höst kommer att vara sådan att behovet av den aktuella lagstiftningen, i dess nuvarande utformning, allttjämt kvarstår. Den konsekvensanalys som redovisas i promemorian hänvisar också i stora delar till tidigare propositioner, trots att de negativa konsekvenserna av olika restriktioner för enskilda, företag och civilsamhället sannolikt förändras och i många fall förvärras över tid. Dessa förhållanden gör det svårt att ta ställning till promemorians förslag och ger också anledning att ifrågasätta värdet av det beredningsunderlag regeringen nu får. Om promemorians förslag leder till en proposition behövs enligt min mening en uppdaterad behovs- och konsekvensanalys.

De normgivningsbemyndiganden som finns i covid-19-lagen ligger till grund för bl.a. förordningen (2021:8) om särskilda begränsningar för att förhindra spridning av sjukdomen covid-19. En förlängning av lagens giltighetstid får således antas syfta till att i sin tur möjliggöra en förlängning av förordningen, i nuvarande eller förändrad utformning. Jag vill framhålla det angelägna i att beredningsprocessen för eventuella beslut om ytterligare eller bibehållna faktiska begränsningar baseras på ett aktuellt och uppdaterat faktaunderlag samt genomförs i enlighet med grundläggande demokratiska principer.

Jag har inför upprättandet av detta yttrande samrått med justitieombudsmannen Per Lennerbrant.

Elisabeth Rynning

Ärendet har föredragits av Agnes Morin. Byråchefen Dan Johansson har deltagit i beredningen.